

Dikgetho tša
Bosetšhaba
le tša
Diphrobentshe

ELECTORAL COMMISSION
ENSURING FREE AND FAIR ELECTIONS
S O U T H A F R I C A

Naa Khomišene ya Dikgetho ke eng?

Khomišene ya Dikgetho (IEC) ke sehlongwa se se ikemego, sa go se tšeye lehlakore se se hlomilwego ke Kgaolo ya 9 ya Molaotheo wa Afrika Borwa go maatlafatša temokrasi ya molaotheo. Khomišene ye e laola dikgetho tša bosetšhaba, tša diphrobentshe le tša mebasepala. E netefatša gore dikgetho tše di a tshephagala le gore di lokologile ebile ga se tša tšea lehlakore ka go kgatha tema ga badudi, ga mekgatlo ya dipolotiki le ga setšhaba sa badudi. Nepo ya IEC ke go ba moetapele wa lefaseng ka bophara ka temokrasing ya dikgetho.

Naa Khomišene ya Dikgetho e dira eng?

- IEC e laola dikgetho tša bosetšhaba, tša diphrobentshe le tša mebasepala, go akaretšwa direferantamo.
- E netefatša gore dikgetho di lokologile ebile ga di tšeye lehlakore.
- E tsebagatša dipelo tša dikgetho mo matšatšing a šupa.
- E ngwala lenaneo la ka mehla la bosetšhaba la bakgethi le go le mpshafatša.

Naa mešomo ya IEC ke efe?

- Go tšwetša pele maemo go netefatša gore go ba le dikgetho tše di lokologilego le tše di sa tšeeo lehlakore
- Go ngwala lenaneo la ka mehla la bosetšhaba la bakgethi le go le mpshafatša
- Go ngwala retšistara ya mekgatlo ya dipolotiki le go e mpshafatša
- Go sepetša dikgetho
- Go tšwetša pele tsebo ya ditshepedišo tša bakgethi ba dikgetho
- Go šoma le go dirišana le bakgathatema ba bohlokwa
- Go lekodišiša melao ye e amanago le dikgetho
- Go ruta bakgethi

Naa sebopego sa Khomišene ke sefe?

Khomišene ya Dikgetho e na le bokhomišenare ba bahlano, gomme yo mongwe wa bona o swanetše go ba moahlodi. Bokhomišenare ba ba thwalwa go šoma mengwaga e šupa ke Mopresidente wa Afrika Borwa. Nako ya bona ya go šoma e ka mpshafatšwa gatee fela.

Moatbokheite FDP
Tlakula
Modulasetulo

Mna IT Tselane
Motlatšamodulasetulo

Moahlodi GM
Makhanya
Mokhomišenare

Moruti BB Finca
Mokhomišenare

Mdi R Taljaard
Mokhomišenare

Dikgetho tša Bosetšhaba

le tša

Diphrobentshe

Naa phapano ke efe magareng ga Mmušo wa Bosetšhaba le wa Phrobentshe?

- Mmušo wa Bosetšhaba o dira melao le melawana le go e phethagatša nageng ka moka. O bopilwe ke:
  - Palamente ye e etilwego pele ke Sepikara; le
  - Mmušo wa Bosetšhaba wo o etilwego pele ke Mopresidente le Ditona.
- Mmušo wa Phrobentshe o dira melao le melawana ye e amago phrobentshe fela. O bopilwe ke:
  - Lekgotlatheramelao leo le etilwego pele ke Sepikara; le
  - Mmušo wa Phrobentshe wo o etilwego pele ke Tonakgolo le Malekgotlaphethiši (di-MEC).

Naa o boutela eng ka Dikgethong tša Bosetšhaba le tša Diphrobentshe (NPE)?

Boutu ya Bosetšhaba: O boutela mokgatlo wa dipolotiki go go emela ka go Kopanokgothekgothe ya Maloko a Palamente.

Boutu ya Phrobentshe: O boutela mokgatlo wa dipolotiki go go emela ka go Lekgotlatheramelao la Phrobentshe.

Naa ke tshepedišo efe ya dikgetho ye e šomišwago ka Afrika Borwa ka Dikgethong tša Bosetšhaba le tša Diphrobentshe?

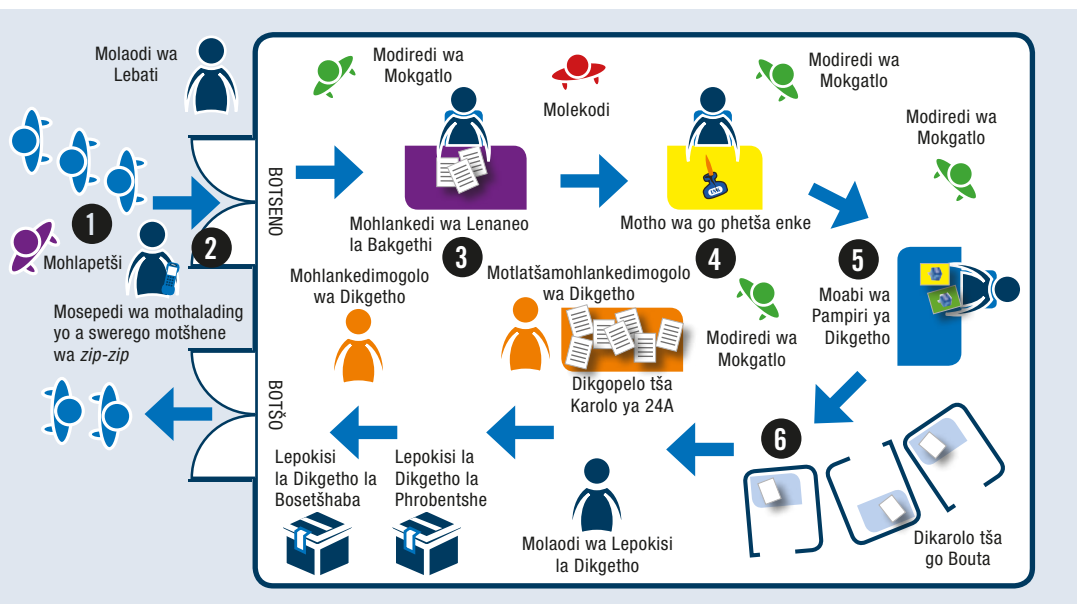
- Tshepedišo ya Kemedi go ya ka Palo (PR) e šomišwa ka Dikgethong tša Bosetšhaba le tša Diphrobentshe.
- Tshepedišo ya Kemedi go ya ka Palo (PR) e fa mekgatlo ya dipolotiki ditulo go ya ka dipersente tša diboutu tšeo mokgatlo o mongwe le o mongwe o di hwetšago ka dikgethong.
- Mekgatlo ya dipolotiki e romela lenaneo la bonkgetheng go IEC go tlo tsena ka go Kopanokgothekgothe ya Moloko a Palamente le ka go Makgotlatheramelao a Diphrobentshe. Bonkgetheng ba ngwalwa go ya ka tatelano ya maemo a bona.
- Ka Letšatši la Dikgetho, bakgethi ba boutela mokgatlo wa dipolotiki wo ba o ratago, e sego bonkgetheng ka o tee ka o tee.
- Ka morago ga go balwa, Mekgatlo ya dipolotiki e fiwa ditulo go ya ka persente yeo mokgatlo o mongwe le o mongwe o e hweditšego.

Tshepedišo ya go Bouta

Dikgetho tše di kgethegilego

- 1 **Mothalading:** Mohlankedi wa dikgetho o tla lekola Pukwana ya gago ya Boitsebišo go netefatša gore o ingwadišitše.
- 2 **Lebating:** Mohlankedi wa dikgetho o tla sekana Pukwana ya gago ya Boitsebišo ka motšhene wa zip-zip.
- 3 **Tafoleng ya lenaneo la bakgethi:** O tla fa mohlankedi wa lenaneo la bakgethi selipi sa gago sa pampiri.
- 4 **Tafoleng ya go phetša enke:** Mohlankedi wa dikgetho o tla dira leswao le lennyane lenaleng la monwana wa gago o mogolo ka enke.
- 5 **Tafoleng ya dipampiri tša dikgetho:** O tla fiwa dipampiri tša go kgetha tša go fihla go tše pedi.
- 6 **Dikarolong tša go Bouta:** Swaya pampiri ya gago ya dikgetho ka sephiring.

Go na le mehuta ye e fapanego ya diboutu tše di kgethegilego

1. **Mokgethi ofe goba ofe yo a ingwadišitšego yo a ka se kgonego go bouta ka setešeng sa gabo sa dikgetho ka Letsatši la Dikgetho** a ka dira kgopelo ya go tsenela dikgetho tše di kgethegilego. O tla kgona fela go bouta ka dikgethong tše di kgethegilego fao o ingwadišitšego gona go bouta.
2. **Mokgethi ofe goba ofe yo a ingwadišitšego eupša a imile, a babja goba a golofetše** a ka se kgone go ya setešeng sa gabo sa dikgetho a ka dira kgopelo ya go etelwa ka gae. Se se tla dirwa ka matsatšikgwedi ao a tlogo bewa ka Lenaneong la Dinako tša Dikgetho.
3. **Bahlankedi ba dikgetho le bahlankedi ba tlhapetšo** bao ba šomago ka dikgethong ba ka dira kgopelo ya go tsenela dikgetho tše di kgethegilego ka seleteng sa dikgetho fao ba ingwadišitšego gona go bouta.
4. **Mokgethi ofe goba ofe yo a nago le maswanedi yo a lego ka ntle ga Rephabliki ya Afrika Borwa (RSA)** gomme a se a ingwadišetša go bouta ka gare ga Rephabliki ya Afrika Borwa o tla swanelwa ke go ingwadiša gore a tle a bote ka nageng ya ka ntle ka ntlong ya botseta ya Rephabliki ya Afrika Borwa.
  - O tla swanelwa ke go ba le bobedi Pukwana ya gago ya Boitsebišo e talamorogo ya go ba le dipaakhoute (goba karata ya Boitsebišo goba Setifikeiti sa Boitsebišo sa Lebakanyana sa maleba) le phasepote ya gago ya maleba ya Rephabliki ya Afrika Borwa go ingwadiša le go bouta nageng ya ka ntle.
  - O swanetše go tlatša foromo ya inthaneteng ya VEC10 (ye e hwetšagalago go www.elections.org.za) mo matsatšing a 15 ka morago ga go tsebišwa semmušo ga dikgetho.

GOPOLA: O swanetše go dira kgopelo ya go tsenela dikgetho tše di kgethegilego kantorong ya geno ya IEC. O tla hwetša matsatši ao dikgetho tše di kgethegilego di tlogo swarwa ka ona ka lenaneong la dinako tša dikgetho tša 2014.

Naa o bea Leswao la gago bjang godimo ga Pampiri ya dikgetho

Mohlankedi wa IEC o tla go laetša fao go nago le lefelwana leo le bulegilego la go boutela. O tla be o nnoši ka fao lefelwaneng leo go bea leswao la gago. O tla be o nnoši go bouta. Boutu ya gago ke sephiri sa gago.

Naa ke ka lebaka la eng go šomišwa dipampiri tše pedi tša go bouta?

- Pampiri ya mathomo ke ya go kgetha mokgatlo wa dipolotiki wo o o ratago go tlo go emela ka Kopanongkgothekgothe ya maloko a Palamente; pampiri ye nngwe ke ya go kgetha mokgatlo wa gago wo o tlogo go emela ka go Lekgotlatheramelao la Phrobentshe ka phrobentsheng yeo o dulago go yona.
- Tshedimošo ye e lego godimo ga dipampiri tša dikgetho:
  - leina ka botlalo la mokgatlo o mongwe le o mongwe wa dipolotiki
  - leina leo le khutsofaditšwego la mokgatlo o mongwe le o mongwe
  - lloko goba leswao la mokgatlo o mongwe le o mongwe
  - senepe sa moetapele yo mongwe le yo mongwe wa mokgatlo wa dipolotiki
  - sekgoba seo se se nago selo sa gore o swaye mokgatlo wa gago wo o o kgethago
- Pampiri ye nngwe le ye nngwe ya dikgetho e tempiwa ka morago ke Mohlankedi wa IEC ge o e hwetša. Se se thibela gore batho ba se leke go tla le dipampiri tša dikgetho go tšwa go gongwe.

Naa o bea leswao la gago bjang?

- Bea leswao la gago ka lepokisaneng kgauswi le mokgatlo wa gago wo o o kgethago.
- Hlokomela gore leswao la gago le se kgome mathoko a lepokisana.
- Dira leswao le tee fela pampiring ya dikgetho:
  - Go kaone go dira sefapano sa go swana le se:
- Leswao lefe goba lefe le lokile ge fela le laetša gore o boutela mang. Se se thuša bahlankedi ba dikgetho ge ba bala diboutu.
- Ge o dirile phošo, botša mohlankedi wa dikgetho. Go tloga fao o tla khansela pampiri ya gago ya dikgetho. O tla fiwa e mpsha.
- Phutha pampiri ye nngwe le ye nngwe ya dikgetho ka bogare, gore go se be le motho yo a ka bonago leswao la gago.

Mohlankedi wa dikgetho o tla lekola setempe ka morago ga pampiri ye nngwe le ye nngwe ya dikgetho. Go tloga fao o tsenye pampiri ye nngwe le ye nngwe ya dikgetho ya phrobentshe le ya bosetšhaba ka mapokising a maleba a dikgetho.

Thempleite ya Go Bouta ya Bohle

Naa Thempleite ya go Bouta ya Bohle (UBT) ke eng?

Thempleite ya go Bouta ya Bohle ke selo sa go thuša go bouta seo se dirilwego ka polastiki e ntsho e thata seo go tsenywago pampiri ya dikgetho ye e tladišwego ka go sona. Lehlakore la ka gojeng la bokapele bja thempleite le na le mophutho wo o nago le mafasetšana ao a segilwego ao a filwego dinomoro ka Poreile tšeo di lego tše kgolo tša go kokomoga tša go ngwalwa ka bošweu. Ge pampiri ya dikgetho e tsenywa ka gare ga thempleite, lefasetešana le lengwe le le lengwe le lebana le nkgetheng yo a itšego goba le mokgatlo gomme motho yo a boutago o lokologile go bouta ka go bea leswao la gagwe gabotse ka sephiri a nnoši.

Naa ke bomang bao ba ka šomišago UBT?

- Batho ba difofu le bao ba sa bonego gabotse
- Batho bao ba šomišago dipaketsane tša ba go se bone gabotse
- Batho bao ba swarago boima go bala
- Batšofadi
- Batho bao ba kgonago go bala le go ngwala gannyane
- Batho bao ba nago le bolwetši bja kgokaganyo ya megalatšhika bjo bo sa dumelego gore diatla di iketle

Naa UBT e ka šomišwa neng?

- Ka dikgethong tša Bosetšhaba le tša Diphrobentshe
- Ka Dikgethong tša Mebušo ya Selegae
- Ka dikgethong tša tlaletšo

Naa UBT e ka šomišwa ka dikgethong tše di kgethegilego?

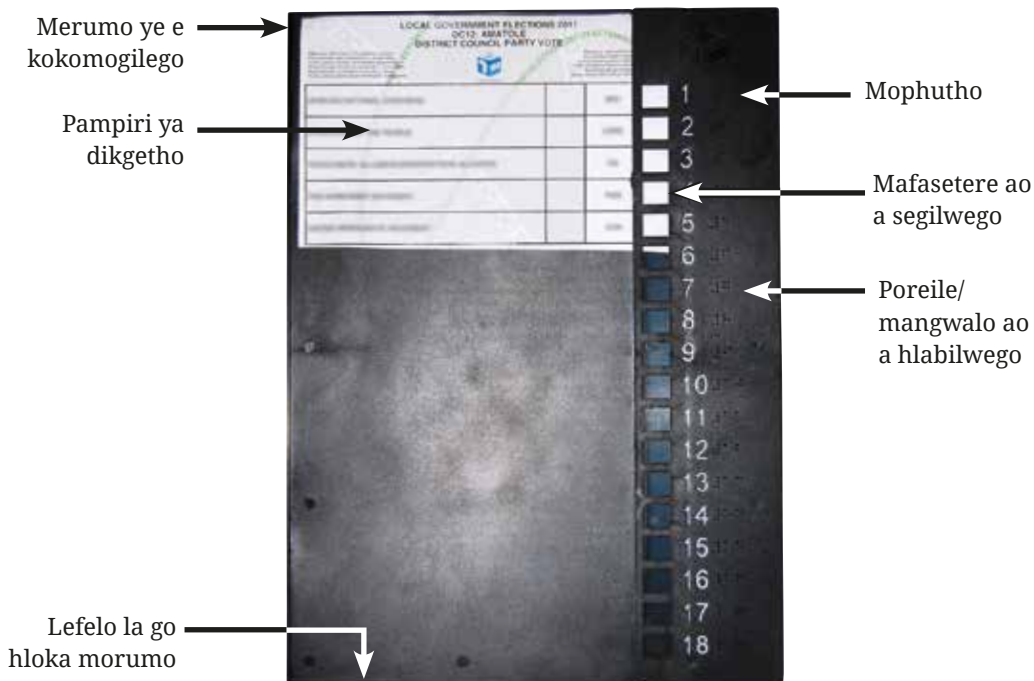
Ee, e ka šomišwa ka setešeng sa dikgetho le ge go etelwa ka malapeng.

Thušo ya go bea leswao la gago

Bakgethi bao ba nago le bogole goba bao ba nago le ditlhoko tše di kgethegilego ba ka kgopela thušo go motho yo a ba felegeditšego go swaya pampiri (dipampiri) ya bona ya dikgetho.

Motho yoo a ba felegeditšego o swanetše go:

- Go ba le mengwaga ye (18) goba go feta
- A se ke a ba moemedi wa mokgatlo wa dipolotiki, nkgetheng goba molekodi

Lekgotla la Bosetšhaba la Difofu la Afrika Borwa (SANCB)

Mogala: 012 452 3811 / Fax: 012 346 4699

www.sancb.org.za

Molawana wa Maitshwaro wa Dikgetho

Naa Molawana wa Maitshwaro wa Dikgetho ke eng?

Molawana wa Maitshwaro o bea melawana. Mekgatlo le bonkgetheng ba swanetše go:

- bolela kgahlanong le dikgaruru tša sepolotiki le ditšhošetšo kgahlanong le mekgatlo e mengwe, IEC, maloko a setšhaba le ba kgašo;
- go tsebiša ba taolo ka ga megwato ye e rulagantšwego le dikopano tša sepolotiki;
- ba boledišane le mekgatlo e mengwe ya sepolotiki ka ga ditiragalo tša sepolotiki tše di rulagantšwego;
- tseba taolo ya IEC;
- šoma le makala a IEC le go ba dumelela go phethagatša mešomo ya bona;
- šoma le maphodisa ka dinyakišišong tša bona tša bosenyi le dikgaruru tša dikgetho; le
- go amogela dipoelo tša dikgetho goba go thulano le dipoelo ka kgorong ya tsheko.

Naa Molawana wa Maitshwaro o šoma bjang?

- Molawana wa Maitshwaro wa Dikgetho go swanetše go dumelelanwa ka ona ke:
  - mokgatlo o mongwe le o mongwe wo o ingwadišitšego pele ga ge mokgatlo woo o ka kgatha tema ka dikgethong; gomme
  - nkgetheng yo mongwe le yo mongwe pele ga ge a ka bewa lenaneong la bonkgetheng.
- Mekgatlo le bonkgetheng ba swanetše go latela molawana wa maitshwaro gomme ba swanetše go:
  - dira gore setšhaba se tsebe ka ga Molao wa Maitshwaro;
  - tšwetšapele maikemišetšo a Molawana wa Maitshwaro; gomme
  - ba thekge masolo a go ruta bakgethi.
- Mekgatlo le bonkgetheng ba swanetše go tsebiša setšhaba gore batho ka moka (go akaretšwa basadi, bagolofadi, le dihlopha tša setšo le tša dipolelo tše di fapafapanego) ba na le tokelo:
  - ba lokologe go bolela ka ga ditumelo tša bona tša sepolotiki le go ba karolo ya mekgatlo ofe goba ofe wa sepolotiki; gomme
  - ba tsenele lesolo lefe goba lefe la sepolotiki, megwato goba dikopano tša setšhaba.

Naa go tla direga eng ge o ka tshela Molawana wa Maitshwaro?

Motho ofe goba ofe yo a tshelago Molawana wa Maitshwaro o na le molato wa bosenyi gomme a ka faenwa goba a romelwa kgolegong go fihla go mengwaga ye 10.

Mekgatlo ya Dipolotiki ye e tshelago Molawana wa Maitshwaro e ka:

- otlwa;
- ya thibelwa go šoma ka fao lefelong leo; goba
- ya dira gore dikgetho tša bona ka lefelong leo di phumolwe.

Bomenetša le Melato ya Dikgetho

Bomenetša bja dikgetho bo ra go tsenatsena fao go sego molaong ka go tshapedišo ya dikgetho ka go dira phošo ka maikemišetšo.

Bomenetša bja dikgetho ke bosenyi. O se ke wa dira tše di latelago:

- O se ke wa dira gore motho a fe tshedimošo ya maaka ge a ingwadišetša go tla go bouta.
- O se ke wa fa tshedimošo ya maaka ge o ingwadiša bjalo ka mokgethi.
- O se ke wa ingwadišetša go bouta goba wa bouta o šomiša leina la motho yo mongwe (a ka be a babja goba a hlokofetše).
- O se ke wa ingwadišetša go bouta ka seleteng sa dikgetho fao o sa dulego gona.
- O se ke wa bouta ka dikgethong goba ka setešeng sa dikgetho ge o se wa dumelelwa go bouta.
- O se ke wa bouta go feta gatee ka dikgethong.
- O se ke wa itira gore o yo mongwe wa batho bao ba latelago:
  - mohlankedi wa Khomišene ya Dikgetho
  - moemedi wa mokgatlo wa dipolotiki wo o ingwadišetšego
  - nkgetheng wa dikgetho
  - molekodi yo a dumeletšwego
  - mohlankedi wa thuto ya dikgetho yo a dumeletšwego

Ke molato wa dikgetho go gapeletša motho ofe goba ofe go dira tše di latelago

- Go ingwadišetša go bouta goba *go se* ingwadišetše go bouta
- Go bouta goba *go se* bouta ka dikgethong
- Go thekga goba *go se* thekge mokgatlo wa dipolotiki goba nkgetheng
- Go bouta goba *go se* boutele mokgatlo wa dipolotiki goba nkgetheng
- Go ya goba *go se* ye tiragalong ya dipolotiki goba raling ya mokgatlo wa dipolotiki
- Go tsenatsena go ba le toka goba go ikemela ga Khomišene ya Dikgetho goba mohlankedi ofe goba ofe wa Khomišene

Maitshwaro ao a latelago ga a molaong. O se ke wa:

- thibela motho yo mongwe go bolela le bakgethi ba bangwe;
- thibela tiragalo ya dipolotiki gore e se ke ya swarwa ge o se na tokelo ya go dira bjalo;
- wa reka goba wa huetša mohlankedi wa Khomišene ya Dikgetho ge a dira mošomo wa bona;
- wa botša Khomišene ya Dikgetho maaka ge o kgopelwa go fa setatamante;
- wa phatlalatša tshedimošo ya maaka ka ga dikgetho ye e ka šitišago, ya thibela goba go huetša dipoelo tša dikgetho;
- wa phatlalatša tshedimošo ya maaka ye e ka bakago go šorofala goba letšhogo ebile e ka fetošago dipoelo tša dikgetho;
- wa tsena gare tokelo ya mokgethi ya go ba le sephiri ge a bouta;
- wa fa tshedimošo ka ga diboutu goba ka go bala diboutu ge o se wa dumelelwa go dira bjalo;
- wa tsenatsena ditlabelo tša go bouta;
- wa dira, wa tšweletša goba wa aba ditlabelo tša go bouta mola e le gore ka molao ga se wa dumelelwa go dira bjalo;
- wa tloša, wa fihla goba wa senya ditlabelo tša go bouta mola e le gore ka molao ga se wa dumelelwa go dira bjalo;
- wa senya goba wa tloša diphoustara tša dikgetho, dipilipote goba dipolakate – se ga se sa dumelelwa go tloga ka letšatšikgwedi la ge dikgetho le tsebagatšwa semmušo go fihla ge dipoelo tša dikgetho di lokollotšwe ke Khomišene ya Dikgetho;
- wa šomiša lenaneo la bakgethi goba ditlabelo tša go bouta mabakeng a mangwe ao e sego a dikgetho;
- wa thibela Khomišene ya Dikgetho go dira mošomo wa yona ge e sepetša dikgetho; goba
- wa leka go senya go tshephagala le seriti sa Khomišene ya Dikgetho.

Naa go tla direga eng ge o ka dira bomenetša bja dikgetho goba o mongwe wa melato ye e filwego?

- O ka faenwa.
- O ka romelwa kgolegong go fihla mengwaga ye lesome.

Khomišene ya Dikgetho (IEC)

Go hwetša **tshedimošo** ka botlalo ikgokaganye le IEC

Kantoro ya Bosetšhaba

Senthara ya megala ya IEC

Mogala: 012 622 5700 Fekese: 012 622 5784 0800 11 8000 (ka nako ya dikgetho)

Romela nomoro ya gago ya Pukwana ya Boitsebišo ka SMS go 32810 go lekola
ge eba o ingwadišitše le gore o ingwadišitše kae.

Dikantoro tša Diphrobentshe

Kapa Bohlabela

Mogala: 043 709 4200

Foreisetata

Mogala: 051 401 5000

Gauteng

Mogala: 011 644 7400

KwaZulu-Natal

Mogala: 031 279 2200

Limpopo

Mogala: 015 283 9100

Mpumalanga

Mogala: 013 754 0200

Leboa Bodikela

Mogala: 018 391 0800

Kapa Leboa

Mogala: 053 838 5000

Kapa Bodikela

Mogala: 021 910 5700

Inthaneteng

iec@elections.org.za

www.facebook.com/IECSouthAfrica

www.twitter.com/IECSouthAfrica

www.elections.org.za

www.youtube.com/IECSouthAfrica

mxit: [iecsouthafrica](https://twitter.com/iecsouthafrica)

 Language Inc.
TRANSLATION AND LOCALIZATION SPECIALISTS

E ngwadilwe ke Jacana Media le IEC

E gatišitšwe ke Jacana Media, 2014

Diphetoletlo ka Language Inc.

ISBN: 978-1-4314-1098-9